

แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาการแสดงรำตรัดแบบดั้งเดิม ของจังหวัดศรีสะเกษ¹

Guidelines for Conserving and Restoring Local Wisdom of Ram Trot
Traditional Dance Performance of Sisaket Province

ธัญพงศ์ สารรัตน์²

ดร.ชนมน สุขวงศ์³

อภิชาติ มุกตม่าง⁴

ชลธิชา โจนแสง⁵

บทคัดย่อ

การศึกษามีเป้าหมายเพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของการแสดงรำตรัดแบบดั้งเดิมของจังหวัดศรีสะเกษ ผู้ศึกษามีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของการแสดงรำตรัดแบบดั้งเดิม และวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นและเสนอแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาการแสดงรำตรัดแบบดั้งเดิมของจังหวัดศรีสะเกษ โดยผู้ศึกษาใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยผู้ศึกษาทำการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (Interview) จากการสังเกตการณ์ พบว่ามีปัจจัยหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านข้อจำกัดของภาษาในการชมรำตรัดแบบดั้งเดิม ด้านมุมมองที่เปลี่ยนไปในการรับชมการแสดงรำตรัดแบบดั้งเดิม ด้านการสืบทอดและผู้รับการสืบทอดรำตรัดแบบดั้งเดิมนั้นมีน้อยลง ผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์และความเจริญทางเทคโนโลยี และขาดการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ รำตรัดแบบดั้งเดิมนั้นนับได้ว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันยิ่งใหญ่ของชาวจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งสะท้อนให้เห็นขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น เป็นสิ่งจรรโลงใจให้แก่ผู้ชมผู้ฟัง เรียกได้ว่าเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่รังสรรค์มาเพื่อความบันเทิง

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดเก็บข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ “รำตรัด” ประจำปี 2561 ในวันที่ 18 พฤษภาคม 2561 ณ วัดบ้านสำโรงพลัน ตำบลสำโรงพลัน อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

³ อาจารย์ประจำสาขาวิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

⁴ อาจารย์ประจำสาขาวิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

⁵ อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

สนุกสนาน แล้วยังสอดแทรกแง่คิด คติธรรม สะท้อนให้เห็นมุมมองการดำรง ชีวิตของคนในท้องถิ่นของจังหวัดศรีสะเกษ ดังนั้นจึงควรที่จะตระหนักถึงคุณค่า แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูการแสดงรำตร็ดแบบดั้งเดิม ควรจะได้รับความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นคณะนักแสดง ประชาชนในพื้นที่ องค์การเอกชน รวมถึงหน่วยงานจากภาครัฐ ควรมีการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ และสร้างทัศนคติความเข้าใจ ที่ถูกต้องเพื่อให้ประชาชนคนในท้องถิ่นตระหนักถึงความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นอันมีค่าและอนุรักษ์ฟื้นฟูให้อยู่สืบไป

คำสำคัญ: รำตร็ดแบบดั้งเดิม, การอนุรักษ์และฟื้นฟู

Abstract

The purposes of this study were to investigate the background of Ram Trot traditional dance performance in Sisaket Province, to analyze related problems, and to propose the guidelines for conserving and restoring local wisdom of Ram Trot traditional dance performance in Sisaket Province. This study was a qualitative research. The researcher collected field data. Data were collected by using an interview and an observation. The results of this study indicated that there were many related factors, including language limitations of the audience, changing perspective of the audience, inheritance and few inheritors, the effects of globalization and technological progress, and lack of support from government agencies. Ram Trot traditional dance performance is considered a great cultural heritage of Sisaket people. This dance performance reflects local traditions and culture, and sustains the audience's soul. In other words, Ram Trot is local wisdom of the ancestors created for entertaining while giving wisdom words and moral thoughts and reflects lifestyle of local people in Sisaket Province. Therefore, Ram Trot should be appreciated and involving people including actors/actresses, local people, private organizations, government agencies should cooperate to conserve and restore this dance performance. A campaign and public relations should be held to

enhance correct attitudes and awareness of Ram Trot of local people to conserve and sustain this valuable local wisdom of cultural heritage.

Keywords: Ram Trot Traditional Dance Performance, Conservation and Restoration

บทนำ

ศิลปะการแสดงพื้นบ้านเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม เป็นสัญลักษณ์ของการแสดงออกทางอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด รวมไปถึงความเชื่อและความศรัทธา ศิลปะการแสดงพื้นบ้านมีมากมายหลากหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับลักษณะวัฒนธรรม ความเชื่อ ความนับถือของกลุ่มคนในแต่ละพื้นที่ ศิลปะการแสดงของไทยนั้นมีอยู่หลายประเภท ซึ่งล้วนแตกต่างกันออกไปตามภูมิภาคท้องถิ่น ก่อให้เกิดเอกลักษณ์ที่ชัดเจน แสดงออกถึงตัวตนและวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น หนึ่งในนั้นคือ เพลงพื้นบ้าน ซึ่งในประเทศไทยนั้นมีเพลงพื้นบ้านอยู่จำนวนมาก

การแสดงเพลงพื้นบ้าน คือ ถ้อยคำการร้องและทำนองที่ชาวบ้านนั้นใช้สื่อความคิดที่ร้องสืบทอดกันมาโดยการร้องปากเปล่า เพลงพื้นบ้านบางชนิดเป็นเพลงร้องตอบโต้ของหนุ่มสาว เป็นการด้นกลอนสดที่อาศัยปฏิภาณและไหวพริบ เพลงพื้นบ้านนั้นเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความคิดอิสระ แสดงให้เห็นถึงมุมมองการใช้ชีวิตของชาวบ้านในแต่ละท้องถิ่น (สุกัญญา สุธงษา, 2543: 10) โดยศิลปะการแสดงพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนใหญ่จะเป็นการขับร้องที่มีดนตรีบรรเลงประกอบ โดยสามารถแสดงได้ทั่วไป มักไม่ค่อยจำกัดเทศกาล แต่จะนิยมแสดงกันมากในงานมงคล งานรื่นเริง งานเฉลิมฉลอง มีทั้งการร้องเดี่ยว ร้องหมู่ และร้องตอบโต้ ซึ่งเพลงพื้นบ้านของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จะมีลักษณะคล้ายกับการแสดงเพลงพื้นบ้านทางภาคเหนือ

เนื่องจากจังหวัดศรีสะเกษตั้งอยู่บริเวณที่ราบสูงโคราช อาจกล่าวได้ว่าเป็นแหล่งอารยธรรมที่เก่าแก่และมีประวัติยาวนาน เนื่องจากพื้นที่นี้เป็นที่อยู่อาศัยของหลายกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งราตรัต (เรอมนตรัต รัตรุข หรือ ลิงตรัต) เป็นการรำของชาวศรีสะเกษเชื้อสายเขมร นิยมเล่นในเทศกาลออกพรรษา งานกฐิน และในหน้าแล้งเดือนห้า โดยตระเวนเล่นไปตามหมู่บ้านต่างๆ เพื่อบอกบุญ ขอบริจาคทรัพย์สมทบทุนกองผ้าป่า กองดอกไม้ กองกฐิน ประกอบด้วยเครื่องดนตรี คือ กลองปี่อ้อ ขลุ่ย ฆ้องใหญ่ กันซัร (อ่านว่า กัน-ซัล เป็นภาษาเขมร หมายถึง กระพรวนวู้) ซอู้ อุปกรณ์ที่

ประกอบการเล่นมีคันทันเบ็ด ผู้เล่นผู้ชายร้องเพลงคนหนึ่งมีลูกคู่ช่วยกันร้องประกอบ ฝ่ายหญิงหนึ่งคน นางรำ แล้วแต่จำนวนที่เห็นว่าเหมาะสมประมาณ 12 คน ผู้แสดงประกอบคล้ายๆ ตัวละคร มีพราหมณ์ขอทาน สวมหน้ากาก ตีกลอง ถือกระพรวนวิว ถือกะลา ถือคันเบ็ด การร่ายรำตามจังหวะเพลง มีนาฏลีลา อ่อนช้อย เนิบนาบ

การร้องและกระทุ้งกระพรวนจำนวนหลายลูกผูกติดกับไม้ที่เป็นรูปกากบาท มีกลอง ปี่ หรือขลุ่ย นักร้องหญิงชายร้องสลับกัน ผู้รำจะเดินเป็นแถวจำนวน 15-20 คน เดินไปตามบ้านของเพื่อนบ้าน เหมือนกับการเชิญแม่เงิน (เรียไร) ของชาวลาวในโอกาสที่มีงานบุญ นิยมเล่นกันที่บ้านสำโรงพลัน ตำบลสำโรงพลัน อำเภอไพรบึง บ้านนาตราว บ้านศาลา ตำบลโคกตาล บ้านจำปานวง ตำบลนาตราว อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ

การแต่งกายสวมชุดพื้นเมือง เช่น ผ้าโสร่ง ผ้าไหม สวมเสื้อหลากสี คณะรำตรตินี้เมื่อไปถึงหน้าบ้านผู้ใด ก็จะเริ่มตีกลอง ผู้ร้องนำก็เริ่มร้อง เมื่อผู้ร้องนำร้องเสร็จ ผู้ร้องตามก็ร้องพร้อมกัน พร้อมกับจังหวะการรำไปทางซ้ายที่ ทางขวาที่ กระทุ้งด้วยไม้ผูกกระพรวน ให้ได้ยินถึงเจ้าของบ้าน

แต่เดิมนั้น การรำตริตเป็นการร้องบอกกล่าวให้รู้ว่บัดนั้นถึงวันปีใหม่แล้ว คือวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 5 สงกรานต์ ขอให้พวกเราหยุดการทำงาน ไม่ว่าจะเป็นการทำไร่ทำนา ตีมีด ทอผ้า หรืองานอื่นๆ ขอให้หยุดเพื่อมาร่วมฉลองปีใหม่ ซึ่งตรงกับวันสงกรานต์ จึงขอขอบคุณมายังพี่น้องทุกคน เมื่อคณะรำตริตไปถึงบ้านใครก็จะหาน้ำให้ดื่ม ให้สุรา และถวายจตุปัจจัย เพื่อร่วมทำบุญ หลังจากนั้นคณะรำตริตก็จะร้องเพลงอวยพรให้มีความสุข ความเจริญ (วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดศรีสะเกษ, 2544: 172) แต่ในปัจจุบันการแสดงรำตริตจะมีการละเล่นเพียงในโอกาสพิเศษเท่านั้น (อุทัย สุภาพ, 2561: สัมภาษณ์) เนื่องจากผลของความเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั้งด้านสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ และความเจริญด้านเทคโนโลยีด้านการสื่อสาร สื่อบันเทิง และด้านการคมนาคม คนในท้องถิ่นนิยมชมการแสดงรำตริตน้อยลงมาก (วิจิต สุภาพ, 2561: สัมภาษณ์) เพราะมีสื่อบันเทิงอื่นๆ เข้ามาอย่างแพร่หลาย อาทิเช่น ภาพยนตร์ เพลงสากล เพลงลูกทุ่ง ฯลฯ ดังนั้น เมื่อมีการจัดการฉลองสมโภช ก็มักจะมิมหรสพอื่นๆ เข้ามาเป็นคู่แข่ง โดยเฉพาะลูกหนัง หมอลำ ภาพยนตร์ มวย เพลงลูกทุ่ง และร่ำวง ทำให้ผู้ที่เห็นความสำคัญของรำตริตเหลือแต่ผู้เฒ่าผู้แก่ที่ยังชื่นชอบ (พวง ธรรมคุณ, 2561: สัมภาษณ์) ทำให้กลุ่มคนรุ่นใหม่ไม่ได้สนใจหรือละเลยศิลปะการแสดงรำตริต

ดังนั้นการแสดงรำตริตต้องเปลี่ยนแปลงรูปแบบวิธีการแสดงเพื่อเอาใจผู้ชมมากขึ้น โดยการแสดงรำตริตที่ถูกปรับเปลี่ยนในรูปแบบใหม่นี้ เรียกว่า รำตริตประยุกต์ ซึ่งมีการเรีมนำดนตรีเข้ามาผสมผสานกับเนื้อร้องให้มีลักษณะคล้ายกับเพลงลูกทุ่ง (ธูปทอง สุภาพ, 2561: สัมภาษณ์)

การแสดงรำตริตแบบดั้งเดิมนั้น นับได้ว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมสำคัญของชาวจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งสะท้อนให้เห็นขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น เป็นสิ่งจรรโลงใจแก่ผู้ชม ผู้ฟัง เรียกได้ว่าเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่รังสรรค์มาเพื่อความบันเทิง สนุกสนาน แล้วยังสอดแทรกแง่คิด คติธรรมสะท้อนให้เห็นมุมมองและการดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่นของจังหวัดศรีสะเกษ ดังนั้นคนรุ่นหลังควรตระหนักในคุณค่า อนุรักษ์ สืบสาน และร่วมกันเผยแพร่ให้แก่คนรุ่นต่อไป อย่างไรก็ตามพบว่า การแสดงรำตริตได้รับความนิยมลดน้อยลง อีกทั้งเริ่มสูญหายไปจากวัฒนธรรมท้องถิ่นศรีสะเกษ ขณะที่หมอลำเพลงก็มีจำนวนน้อยลง เนื่องจากวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมเปลี่ยนไป ระบบความสัมพันธ์ของผู้คนก็เปลี่ยนไป โอกาสที่จะแสดงรำตริตน้อยลง โอกาสที่จะฝึกฝนพัฒนาทักษะและสืบทอดก็ลดลงด้วย แม้ในปัจจุบัน การแสดงรำตริตแบบดั้งเดิมนั้นยังมีการแสดงอยู่ แต่ก็ไม่ได้รับความนิยมดังเช่นในอดีต จำนวนหมอลำเพลงและคณะที่ทำการแสดงก็ลดลงอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งภาพลักษณ์ของการแสดงรำตริตแบบดั้งเดิมนั้นกลายเป็นสิ่งที่ล้าหลังไม่ทันสมัย บางคนอาจไม่รู้จักด้วยซ้ำ (พวง ธรรมคุณ, 2561: สัมภาษณ์)

อีกทั้งการศึกษาเรื่องนี้ยังไม่มีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรง มีเพียงเอกสารเรื่อง “รำตริต : มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ” ที่จัดทำโดย สภาวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ (2561) ที่ได้กล่าวถึงองค์ความรู้ทั่วไปของรำตริต ซึ่งยังขาดเรื่องของแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟู ดังนั้น คณะผู้ศึกษาจึงสนใจศึกษาภูมิปัญญาการแสดงรำตริตแบบดั้งเดิม เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูการแสดงรำตริตแบบดั้งเดิมที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าของชาวศรีสะเกษ สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของคนในท้องถิ่น และหวังว่าจะเป็นแรงผลักดันให้คนรุ่นใหม่มองเห็นคุณค่าความสำคัญ ในการที่จะอนุรักษ์พัฒนา ให้การแสดงรำตริตคงอยู่เป็นวัฒนธรรมการแสดงพื้นบ้านของจังหวัดศรีสะเกษสืบไป

2.วัตถุประสงค์ของการศึกษา

ศึกษาเพื่อเสนอแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาการแสดงรำตรัดแบบดั้งเดิมของจังหวัดศรีสะเกษ

3.ขอบเขตของการศึกษา

ศึกษาถึงความเป็นมา ลักษณะการแสดงรำตรัดแบบดั้งเดิม รวมไปถึงภูมิปัญญาองค์ความรู้ โดยการสำรวจจากข้อมูลรายงานวิจัยที่ผ่านมา เพื่อวิเคราะห์ปัญหา และหาแนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟู และจัดการที่เหมาะสมกับการแสดงรำตรัดแบบดั้งเดิม โดยจะศึกษาเฉพาะพื้นที่บ้านสำโรงพลัน อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ เป็นพื้นที่ในการศึกษา ทั้งนี้โดยอาศัยแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรวัฒนธรรมมาประกอบ และอาศัยเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประกอบ โดยผู้วิจัยศึกษาวิเคราะห์จากงานวิจัยที่สำรวจรวบรวมได้ทั้งหมด แล้วนำมาสังเคราะห์ประยุกต์ใช้กับงานวิจัยที่กำลังศึกษา ซึ่งคิดว่าคงเกิดประโยชน์สูงสุด และบรรลุวัตถุประสงค์ตามความมุ่งหมายที่วางไว้ รวมถึงข้อมูลจากการสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้รู้ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป

4.ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

4.1 ประชาชนและบุคคลในพื้นที่ได้รับทราบและตระหนักถึงความสำคัญของการแสดงรำตรัดแบบดั้งเดิม เชื่อมโยงไปสู่การอนุรักษ์และฟื้นฟูให้คงอยู่สืบไป

4.2 ภูมิปัญญาการแสดงรำตรัดแบบดั้งเดิมได้รับการพัฒนาต่อยอด เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน และสังคม

5.วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาการแสดงรำตรัดแบบดั้งเดิมของจังหวัดศรีสะเกษ ทำการศึกษาเพื่อชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการแสดงรำตรัดแบบดั้งเดิมและวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งมีผลกระทบกับการแสดงรำตรัดแบบดั้งเดิมของจังหวัดศรีสะเกษ พร้อมทั้งเสนอแนวทางการฟื้นฟูภูมิปัญญาการแสดงรำตรัดแบบดั้งเดิม โดยคณะผู้ศึกษาใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (Interview) และการสังเกต ได้กำหนดวิธีวิจัยโดยมีรายละเอียด คือ

5.1 เก็บข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) และทุติยภูมิ (Secondary Data) จากงานวิจัยและสิ่งพิมพ์

5.2 มีการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ โดยมีข้อมูลดังนี้

1. ประวัติความเป็นมา
2. รูปแบบและวิธีการแสดงรำตรัดแบบดั้งเดิม
3. สภาพและปัญหาในการแสดงรำตรัดแบบดั้งเดิม
4. แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูการแสดงรำตรัดแบบดั้งเดิม

6.เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษามีดังนี้

6.1 ตัวผู้วิจัยเป็นผู้ลงพื้นที่ในการสำรวจการศึกษาข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องวิเคราะห์ สังเคราะห์จากเอกสารและการลงภาคสนาม

6.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องในการศึกษา ผู้ศึกษาได้ใช้เอกสารประกอบการศึกษา ได้แก่ หนังสือ บทความ วารสาร และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง โดยเอกสารประกอบด้วยข้อมูลสำคัญต่างๆ ที่เกี่ยวกับการแสดงรำตรัด

6.3 แบบสัมภาษณ์เป็นแบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการแสดงรำตรัดแบบดั้งเดิมของจังหวัดศรีสะเกษ และสำรวจความคิดเห็นจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุน แนวทางการอนุรักษ์ที่จะเกิดขึ้นในงานวิจัยของผู้ศึกษาโดยแบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 4 แบบดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อใช้การสัมภาษณ์ตามแนวทางแบบสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้แต่ละประเด็นคำถาม โดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาคำตอบ ความมุ่งหมายของการวิจัย เช่น ข้อมูลที่เกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ และสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยเน้นภูมิปัญญาเป็นหลัก

2. แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structure Interview) ใช้สัมภาษณ์เจาะลึกกลุ่มผู้รู้แบบเปิดกว้าง ไม่จำกัดคำตอบ เพื่อจับประเด็นและนำมาชี้ความหมายโดยใช้ทฤษฎีในการตีความและมีจุดสนใจในการสัมภาษณ์ในเรื่องภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์ฟื้นฟูการแสดงรำตรัดแบบดั้งเดิม

7. แบบสังเกตการณ์ (Observation)

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาใช้การสังเกต 2 แบบดังนี้

7.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยคณะผู้ศึกษาจะได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่หน่วยงานของชุมชนจัดขึ้น สังเกตและซักถามข้อมูลที่สงสัยจดบันทึก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง

7.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยคณะผู้ศึกษาจะทำการสังเกตกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในชุมชน โดยไม่ได้เข้าร่วมในกิจกรรมภายในชุมชน

โดยการสังเกตการณ์ทั้ง 2 แบบ ผู้วิจัยจะใช้การจดบันทึกการสัมภาษณ์ และสังเกตการณ์ในกลุ่มตัวอย่างประกอบกับการใช้กล้อง เก็บภาพพื้นที่จริง เพื่อประกอบกับการศึกษาวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับการแสดงรำตริตแบบดั้งเดิม

8. ผลการศึกษา

8.1 ความเป็นมาของภูมิปัญญาการแสดงรำตริตแบบดั้งเดิม

จังหวัดศรีสะเกษเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญและมีประวัติความเป็นมายาวนาน เป็นพื้นที่ที่ประชากรมีความแตกต่างทางชาติพันธุ์พื้นถิ่นดั้งเดิมถึง 4 กลุ่มชาติพันธุ์ คือ ลาว เขมร ส่วย (กูย) และ เยอ ถึงแม้จะมีความแตกต่างกันด้านชาติพันธุ์ วัฒนธรรมประเพณี ภาษาพูด แต่กลุ่มคนทั้ง 4 ชาติพันธุ์ก็มีความรักใคร่ปรองดองและสามัคคีกันเป็นอย่างดี

ศิลปะการฟ้อนรำ ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่คนอีสานถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ จัดเป็นได้ทั้งศิลปะการแสดงและการละเล่นอย่างหนึ่งที่มีเกิดขึ้นหรือพบเห็นในช่วงงานบุญหรืองานเทศกาลที่สำคัญๆ เท่านั้น จนมักจะมีคำกล่าวของคนอีสานว่า “ไปฟ้อนเอาบุญ” คนอีสานทั่วไปจะมีเอกลักษณ์ในการฟ้อนอย่างง่ายไม่ได้ยึดติดกับหลักทฤษฎีทางนาฏศิลป์ เป็นการฟ้อนไปตามจังหวะดนตรีและโยกย้ายท่าทางอย่างอิสระ แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตคนอีสานว่า เป็นคนที่รักอิสระไม่ชอบให้ใครมาตั้งกฎเกณฑ์ควบคุมให้มากเกินไป แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าอะไรซึ่งระบบระเบียบ

รำตริต บางท้องถิ่นเรียกว่า “เรื่อมตรด” คือ “รำตรุษสงกรานต์” เป็นการละเล่นพื้นบ้านของชาวอีสานได้มาตั้งแต่โบราณ มีความเชื่อเป็นการละเล่นเพื่อความสนุกสนานในวันขึ้นปีใหม่ของชาวไทยสมัยก่อนที่ใช้เดือนเมษายนของทุกปีเป็น

วันขึ้นปีใหม่ โดยเฉพาะชาวไทยเชื้อสายเขมร ซึ่งเป็นกลุ่มชนที่ใช้ภาษาตระกูลมอญ – เขมรที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในราวพุทธศตวรรษที่ 15 – 18 กล่าวคือ ในยุคที่อาณาจักรขอมหรืออาณาจักรเขมรโบราณเรืองอำนาจจะเห็นได้จากมีเทวาลัยหรือปราสาทสร้างกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปไม่เฉพาะจังหวัดศรีสะเกษเท่านั้น แต่มีในจังหวัดใกล้เคียงอื่นๆ ด้วย นอกจากนี้ร่ำตริด มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา โดยมีพุทธตำนานเล่าว่าสมัยที่พระพุทธเจ้าเมื่อยังคงเป็นพระโพธิสัตว์ พระองค์เสด็จพระราชดำเนินเพื่อทรงออกผนวช แต่มีมารแปลงกายเป็นกวางทองมาขัดขวางทางเสด็จพระองค์ เพื่อให้ไม่ให้เดินทางออกบวช พระโพธิสัตว์ทรงอธิษฐานขึ้น ทำให้สวรรค์ชั้นเทวโลกบังเกิดความร้อน เทวดาทั้งหลายจึงพากันแปลงกายเป็นนายพรานลงมาจากทางใต้แล้วร่วมขบวนแห่พระโพธิสัตว์ไปทรงออกผนวชได้สำเร็จตามความประสงค์ จึงทำให้จัดแสดงร่ำตริดเป็นมรดกสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

ส่วนความคิดอื่นๆ เห็นว่า ร่ำตริดมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อที่ว่า เมื่อใดที่สัตว์ป่าเข้ามาในหมู่บ้านถือว่าเป็นลางร้าย จะเกิดสิ่งที่ไม่ดี ต้องพบกับสิ่งชั่วร้าย จึงจัดแสดงร่ำตริดขึ้น โดยมีรูปภาพสัตว์ป่าทุกชนิดเพื่อให้ได้ประพรมน้ำอบ ทาแป้ง ทาน้ำมันให้แก่สัตว์เหล่านั้นเพื่อเป็นสัญลักษณ์ที่ได้ป้องกันไว้ก่อนแล้ว ซึ่งเขาเชื่อว่าภายหลังจากนั้นหากมีสัตว์ป่าเข้าไปในหมู่บ้านจะไม่สามารถบันดาลให้เกิดสิ่งชั่วร้ายได้

ศิลปะการร่ำตริดจึงมีสาระสำคัญที่นอกจากจะเป็นกิจกรรมการพ้อนรำในเทศกาลสงกรานต์และเป็นการละเล่นที่สนุกสนานแล้วยังมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่นับถือกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ชาวจังหวัดศรีสะเกษและคนอีสานทั่วไปจึงมีความพิถีพิถันและให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เมื่อมีการจัดงานเทศกาลสงกรานต์จะพบเห็นการร่ำตริดเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีเสมอ

“ตรุษ” แปลตามความหมายภาษาไทย ว่า ตัด หรือ ขาด หมายความว่า ตัดปีเก่าที่ล่วงมาแล้วให้ขาด หรือ ขาดจากปีเก่าแล้วนั่นเอง เมื่อวันตรุษได้มาครบรอบปีประชาชนส่วนใหญ่ต่างก็แสดงความยินดี

พิธีวันตรุษนี้ เดิมทีเป็นพิธีของชาวอินเดียนทางฝ่ายใต้ กล่าวคือ เมื่อพวกทมิฬได้เข้ามาครอบครองและมีอำนาจอยู่ในลังกา พวกทมิฬได้นำเอาพิธีตรุษซึ่งเป็นลัทธิในศาสนาของพวกตนให้เป็นประเพณีของชาวลังกาที่นับถือศาสนาพุทธมาเป็นประเพณีทำบุญในพุทธศาสนา ชาวไทยได้แบบแผนพิธีตรุษมาจากชาวลังกาอย่างไรนั้น สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้วินิจฉัยว่าด้วยเหตุ 3 ประการคือ

1. ได้หนังสือที่เป็นตำราภาษาสิงหลมาแปล
2. มีพระเถระชาวลังกามาเผยแผ่
3. พระสงฆ์ไทยที่ปลั่งกานำหนังสือตำราบาลีไทย (สมเด็จพระญาณสังวรญาณ, 2550: 58)

และข้อวินิจฉัยอีกประการ บางตำราบอกว่าที่มาจากหลักฐานปรากฏ นอกจากภาษาคือ ศิลปจารึกด้วยอักษร ปัลลวะ ในพุทธศตวรรษที่ 12 -14 และพบอักษรขอมในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15 อิทธิพลทางการเมืองและวัฒนธรรมต่าง ๆ เข้าสู่อีสานได้สมัยเขมรพระนคร (พุทธศตวรรษที่ 16 - 18) การขยายอำนาจทางการเมืองของเขมรในสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 (พ.ศ. 1545 - 1593) พระสุริยวรมันที่ 2 (พ.ศ. 1656 - 1693) และพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (พ.ศ. 1724 - ราวพ.ศ.1761) โดยกษัตริย์เขมรเกณฑ์ชาวบ้านมาสร้างปราสาทและสร้างเมืองในอีสานได้เป็นจำนวนมาก ชาวเขมรที่ถูกเกณฑ์แรงงานจึงตั้งหลักแหล่งทำให้วัฒนธรรมเขมร ขยายเข้าสู่อีสานได้ โดยเฉพาะพวกที่อพยพเข้ามาที่เป็นกรมการเมืองและขุนนางที่หนีภัยสงคราม (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2529: 41)

ตริดหรือตรุษ เป็นการละเล่นอย่างหนึ่งในวันตอมหรือวันหยุดสงกรานต์เป็นการละเล่นเพื่อหารายได้สร้างสิ่งสาธารณประโยชน์ เช่น สร้างวัด ศาลาการเปรียญ สร้างอุโบสถ ซึ่งสิ่งก่อสร้างอื่นที่เป็นของทางศาสนา ชาวบ้านจะใช้เครื่องดนตรีกันตรึม และมีเพลงหัวหน้าตรุษเพื่อเป็นตัวแทนเดินบอกบุญ

ประเพณีการเลงตริดหรือเล่นตริด เป็นประเพณีเก่าแก่ดั้งเดิมของชนเผ่าเขมรที่อาศัยทางตอนใต้ของจังหวัดศรีสะเกษ อันได้แก่ อำเภอยะชุมนุญ อำเภอขุขันธ์ อำเภอขุนหาญ อำเภอกันทรลักษ์ อำเภอภูสิงห์ และอำเภอไพรบึง ที่จะได้นำมากล่าวในที่นี้ คือ ประเพณีการเลงตริด หรือเล่นตริด ของบ้านสำโรงพลัน อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ

คำว่า ตริด อ่านว่า ตริด เป็นชื่อเฉพาะของการแสดงชนิดหนึ่ง หรืออีกนัยหนึ่งเป็นการ เล่นหรือแสดงในเทศกาลวันตรุษต่าง ๆ

คำว่า เลง หมายความว่า เล่น การละเล่น

คำว่า ตริด หมายความว่า ตรุษ ได้แก่ วันตรุษต่าง ๆ เช่น วันตรุษสงกรานต์ ซึ่งเป็น วันขึ้นปีใหม่ของไทย เขมร ลาว

การเลงตริดก็คือ การเล่นตริดในวันตรุษสงกรานต์

การเรือมตรี๊ด คำว่า เรือม แปลว่า รำ ตรี๊ด แปลว่า ตรุษ เรือมตรี๊ด หมายถึง การรำตรี๊ด ในวันตรุษสงกรานต์นั่นเอง

เพลงตรี๊ดหรือรำตรี๊ด เป็นประเพณีเก่าแก่ของชนเผ่าเขมร โดยเฉพาะที่บ้านลำโรงพลัน อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ มีการเล่นเป็นประจำตั้งแต่บรรพบุรุษ แต่ต่อมาขาดการรวมกลุ่มในการแสดงช่วงหนึ่งในราว พ.ศ. 2483 โดยรำตรี๊ดนั้น จะมีการแสดงเมื่อทางราชการเรียกหา ค่าแสดงแล้วแต่จะตกลงกัน

ภายหลังเมื่อประมาณ พ.ศ. 2518 - พ.ศ. 2553 นายพ่วง สุภาพ อติตกำนัน ตำบลลำโรงพลัน ได้มารื้อฟื้นและนำมาเล่นกันอีกครั้ง และได้จัดมีการละเล่นเรื่อยมา จนถึงทุกวันนี้ พร้อมได้ปรับปรุงการเล่น ทั้งด้านดนตรี การรำรำให้ดีขึ้น ทางจังหวัดได้จัดขบวนประกวดบั้งไฟและนำไปแสดง มีเยาวชนมาร่วม 50 กว่าคนทั้งชายหญิง มีทำประกอบเพิ่มเติมโดยนายประดิษฐ์ สุภาพ เป็นผู้หัวเรี่ยวหัวแรงสำคัญ มี อ.สุทัศน์ ธรรมคุณ ครู กศน.พิษณุโลก มาร่วมทำด้วย มีท่าใหม่ๆ เพิ่มเติม ได้แก่ ท่าเทพนมสอดสร้อยมาลา 4 ทิศ ท่าช้างชูงวง ท่าช้างสะบัดหญ้า รวม 8 ท่า ซึ่งการประกอบท่ามีการดัดแปลงบ้าง พอจัดประกวดแล้วจะได้รับรางวัลชนะเลิศ มีการเผยแพร่ สืบทอด ทุกวันนี้โรงเรียนมัธยมต่างๆ จะเชิญไปแสดง ผศ.ดร.เจิดศักดิ์ ฉายถวิล อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ จะนำนักศึกษา มาศึกษาหรือมอบหมายงานให้นักศึกษามาศึกษา รวมทั้งจากหน่วยงานอื่นๆ ได้แก่ สถาบันพลศึกษาศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด มาศึกษาข้อมูล เคยแสดงออกสื่อในรายการจดหมายเหตุงรุงศรี วิทยาลัยนาฏศิลป์นครราชสีมา ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ กทม. ในคราวโปรโมตการท่องเที่ยวอีสาน มีการแสดงในพื้นที่ในหลายจังหวัดของภาคอีสาน เช่น หนองบัวลำภู และอุบลราชธานี ซึ่งถือเป็นการขยายองค์ความรู้และสืบทอดให้ลูกหลานได้สืบทอดต่อไป

การเล่นในสมัยแรก ๆ มีผู้เล่นไม่มาก ประมาณ 3 - 4 คน ก่อนถึงเทศกาลนั้น ๆ 2-3 วัน คณะผู้เล่นตรี๊ดจะออกเดินเล่นไปในหมู่บ้านทุกหลังคาเรือน หรือหมู่บ้านใกล้เคียง เพื่อขอรับบริจาคเงินจากผู้มีจิตศรัทธาร่วมทำบุญ โดยขลุ่ยจะเป่านำตามด้วยกลองโทน ช้อง กันซัวร์ คนร้องเจริญก็จะร้องเจริญตามบทกลอนและจุดมุ่งหมายที่มา ส่วนลูกคู่ก็จะร้องรับวรรคสุดท้ายของ บทร้องนั้น เสียงขลุ่ยจะมีความไพเราะ ตามไปด้วยเสียงกลองโทน ทิง โจ๊ะ ทิง ทิง โจ๊ะ ทิง เสียงฆ้องกระแตก็จะดัง โมง โมง โมง ตามด้วยจังหวะกลองโทน กรรซัวร์ ก็จะตีและเคาะเป็นจังหวะ เสียงดัง ตุ่ม ตุ่ม ตุ่ม กร้อง กร้อง กร้อง คนร้องเจริญก็จะร้องด้วยบทกลอนที่มีความ สัมผัส

กันอย่างไพเราะ อ่อนหวาน ซ้ำ ๆ เนิบ ๆ ตามไปด้วยลูกคู่ร้องวรรณคดีสวย พร้อมกัน อย่างไพเราะจับใจ

เนื่องจากคณะรำตริต รับงานแสดงส่วนมากไม่ใช่เป็นการรับจ้างไม่มีการคิดค่าแรง จะเป็นการออกแสดงที่เน้นเพื่อการกุศล โดยเฉพาะงานเทศกาลวันสำคัญ งานบุญต่าง ๆ ออกแสดง เพื่อขอรับบริจาคเพื่อนำไปทำบุญ หรือรับแสดงงานกิจกรรมวันสำคัญของหน่วยงาน ต่าง ๆ เช่น สภาวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ งานดอกคำวน ส่วนมากเป็นค่าตอบแทน ไม่มีการรับค่าจ้างตามปกติ แล้วแต่เจ้าภาพหรือเจ้าของงานจะมีน้ำใจให้รายได้ของคณะจึงไม่แน่นอน เศรษฐกิจความเป็นอยู่ของคณะจึงไม่ค่อยดีนัก ส่วนมากจะอยู่ได้ด้วยการพึ่งพาตนเองและมีใจรักในศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นมากกว่า

ภาพที่ 1, 2 การแสดงรำตริตที่วัดสำโรงพลัน อำเภอโพนทอง จังหวัดศรีสะเกษ

ที่มา: ฉันทพงศ์ สารรัตน์, 2561

ภาพที่ 3 การแสดงรำตริต
ที่มา: ธัญพงศ์ สารรัตน์, 2561

ภาพที่ 4 ไฉนประชาชนสัมพันธ์โครงการฯของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดศรี
สะเกษ
ที่มา: ธัญพงศ์ สารรัตน์, 2561

8.2 สภาพำรตริตและปัญหำที่เกิดขึ้น

สมัยก่อน การแสดงรำตริตแบบดั้งเดิม เป็นที่นิยมมากในท้องถิ่นสำโรงพลัน จนกระทั่งตั้งแต่ พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา วิถีชีวิตคนท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมสมัยใหม่อย่างรวดเร็ว จากสังคมเกษตรกรรมเข้าสู่สังคมเกษตรกึ่งอุตสาหกรรม เทคโนโลยีการสื่อสารต่างๆ มีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้น วัฒนธรรมและค่านิยมตะวันตกเข้ามามีบทบาทต่อความสัมพันธ์ และวิถีชีวิตของคนในสังคม พร้อมกับวัฒนธรรมของคนตรีตตะวันตกเข้ามามีบทบาทในสังคมมากขึ้น สิ่งเหล่านี้ทำให้ค่านิยมของผู้เสนอการแสดงรำตริตเปลี่ยนไป หลายคนหันไปนิยมเพลงลูกทุ่ง เพลงสากล และเพลงสมัยนิยมกันมากขึ้น ในขณะที่ผู้ชม ผู้ฟังรำตริตแบบดั้งเดิมก็ลดจำนวนลงเรื่อยๆ สภาพสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้ เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการแสดงรำตริตแบบดั้งเดิม หมอเพลงถูกร้องจากผู้ชมให้มีการร้องเพลงลูกทุ่ง หรือเพลงสมัยนิยมมากขึ้น

วิถีชีวิตการแสดงรำตริตได้ปรับตัวไปในลักษณะที่เป็นเชิงพาณิชย์มากขึ้น ได้เข้าสู่ระบบธุรกิจ โดยมีการก่อตั้งเป็นคณะเพลง และมีหน้าร้านไว้เป็นที่ติดต่อรับงาน มีหัวหน้าคณะไว้คอยติดต่องานและควบคุมคณะชุดการแสดงรำตริต ซึ่งคณะรำตริตในปัจจุบันมีการแบ่งปันที่สูงขึ้น อย่างเช่นอาณานิเวศวัดสำโรงพลัน ก็จะมีระบบการประมูล แบ่งปันเพื่อให้ได้บริเวณวัดสำหรับการแสดงรำตริต เพื่อสร้างเสริมความเป็นมงคลแก่ชีวิต ที่ดำเนินการโดยอำเภอไพรบึง (กำนัน บ้านแท่น, 2561: สัมภาษณ์)

ในด้านของการอนุรักษ์รำตริต พบว่ามีการประชาสัมพันธ์การแสดงรำตริตผ่านสื่อต่างๆ ด้วยตนเอง อย่างเช่นงานประจำปี หรืองานสำคัญต่างๆ มีการทำโฆษณา ไม่ว่าจะเป็นวิทยุชุมชน อินเทอร์เน็ต แผ่นพับ ใบปลิว มีการจัดการประกวดการแสดงรำตริตในเทศกาลต่างๆ เพื่อก่อให้เกิดขวัญ กำลังใจในการประกอบอาชีพ เพื่อถ่ายทอดแนวคิด ค่านิยม ที่มีอยู่ในท้องถิ่น (หลอด สุภาพ, 2561: สัมภาษณ์)

หมอเพลงรำตริตตระหนักถึงคุณค่าในมรดกทางวัฒนธรรมของจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งในปัจจุบันจะมีหมอเพลงบางท่าน ช่วยถ่ายทอดการแสดงรำตริตให้กับนักเรียน หรือกลุ่มผู้สนใจที่มาร่วมสืบสานรำตริตโดยการเรียนรู้อย่างจริงจัง ซึ่งการฝึกฝนก็ทำอย่างมืออาชีพ ซึ่งในบางรายที่ฝึกซ้อมจนเก่งแล้วก็ให้ลองเล่นที่เวทีจริงเลย บางคนก็ซื้อซีดีเนื้อเพลงที่วางจำหน่ายอยู่ไปท่องหรือฝึกฝนต่อที่บ้านด้วย แต่ผู้สนใจและเข้ามาฝึกฝนก็ยังมีน้อย ไม่ว่าจะเป็นการหัดร้อง หัดแสดง แม้ว่าจะมีการจัดนิทรรศการหรือเวทีประกวดก็ยังไม่มียุสถำนที่หรือหน่วยงานต่างๆ เข้ามารองรับโดย

งานนิทรรศการเหล่านี้ก็เพียงแค่ถูกนำเข้าไปให้เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของเทศกาลสำคัญต่าง ๆ ไม่เคยมีกิจกรรมหรือนิทรรศการที่จัดขึ้นเพื่อการแสดงรำตริดโดยตรงเลย

ภาพที่ 5 คุณพ่ออุทัย สุภาพ ปราษณ์ท้องถิ่นด้านภูมิปัญญาเรื่องรำตริด
ที่มา: ฉันทพงศ์ สารรัตน์, 2561

ก่อนหน้านี้คณะเพลงรำตริด ได้มีการรวมตัวกันโดยร่วมมือกับมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ เพื่อจัดตั้งศูนย์ศิลปวัฒนธรรมที่โรงเรียนไพรบึงวิทยาคม แบ่งเป็นห้องเรียนรู้ตามหมวดต่างๆ โดยมีหนึ่งห้องที่จัดเป็นนิทรรศการ มีการจัดแสดงทำเนียบศิลปิน มีการจัดทำหุ่นจำลองท่าทางและจำลองการแสดงด้วย เพื่อให้ให้นักเรียนนักศึกษาเข้ามาหาความรู้ตามอัธยาศัย แต่ก็ยังไม่ได้รับความนิยมเท่าที่ควร เพราะอาคารมีความชำรุดทรุดโทรม ซึ่งห้องที่จัดการแสดงบางห้องก็ไม่ได้ทำความสะอาดหรือเปิดไว้เพื่อต้อนรับการเข้าชม หากผู้ที่สนใจต้องการเข้าชมก็จะต้องไปติดต่อกับผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะทำให้เกิดความไม่สะดวกและเสียเวลา อีกทั้งยังไม่มีวิทยากรผู้เชี่ยวชาญนำชม จึงทำให้ผู้ที่สนใจเข้าชมเป็นจำนวนน้อย

ในหน่วยงานราชการบางหน่วยก็มีการอนุรักษ์และสนับสนุน มีการรณรงค์การแสดงรำตริดด้วยสื่อต่างๆ แต่ก็ขึ้นอยู่กับโอกาสและเวลา ไม่สามารถทำได้ตลอดและต่อเนื่อง หรือมีการส่งเสริมเป็นบางเวลาไม่สม่ำเสมอ เช่นในช่วงที่มีการเลือกตั้งทางการเมืองของท้องถิ่น กลุ่มนักการเมืองก็จะทำการโฆษณาประชาสัมพันธ์ตนเอง

ต้องการใช้เพลงประกอบการแสดงรำตริต เพื่อให้เข้าถึงประชาชนได้มากขึ้น แต่พอการเลือกตั้งจบไปก็ไม่ได้มีการกลับมาให้ความสนใจ หรือสนับสนุนการแสดงรำตริตอย่างต่อเนื่อง (หวานน้อย สุภาพ, 2561: สัมภาษณ์)

8.3 สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับการแสดงรำตริตแบบดั้งเดิม

สภาพปัญหาที่สำคัญ คือ ข้อจำกัดของภาษา ในการชมการแสดง มุมมองที่เปลี่ยนไปในการรับชมการแสดง เนื่องจากคนทั่วไปเข้าใจว่า คนที่ชมการแสดง คือคนเตรียมที่จะทำบุญ บริจาคทรัพย์ สมทบกองทุนผ้าป่า กองดอกไม้ กองกลืน โดยที่ไม่รู้เลยว่าแท้จริงการแสดงรำตริตนั้น เป็นการแสดงเพื่อสร้างความบันเทิง สนุกสนาน รวมทั้งให้ข้อคิด คติสอนใจ แก่ผู้ชมผู้ฟัง ไม่ได้เป็นพิธีกรรมหรือการแสดงเพื่อขอรับบริจาคเพื่องานบุญเท่านั้น และการสืบทอดและผู้รับการสืบทอดการแสดงรำตริตแบบดั้งเดิมนั้นมีน้อยลง โดยหมอเพลง อุทัย สุภาพ กล่าวว่า ปัญหาก็คือผู้ที่มีจะมาสืบทอดการแสดงรำตริตนั้นมีน้อยลงมาก แม้แต่ทายาทของลูกหลานของหมอเพลงเองก็ไม่มีความต้องการที่จะสืบทอด และวัยรุ่นส่วนใหญ่ในปัจจุบันไม่ค่อยเข้าใจในเรื่องของรำตริต (อุทัย สุภาพ, 2561: สัมภาษณ์) และเนื่องจากมีวัฒนธรรมดนตรีสมัยใหม่มีอิทธิพลต่อความชื่นชอบและความนิยมของคนรุ่นใหม่ จึงทำให้ความสำคัญของการแสดงรำตริตแบบดั้งเดิมน้อยลงไปแต่กลับไปที่ความสนใจที่จะฝึกฝนเพลงสมัยใหม่ ส่วนการสืบทอดจากครูเพลงนั้น ครูเพลงก็มักจะมีแนวทางในการสั่งสอนถ่ายทอดแบบเดิม, พิธีกรรมขั้นตอนการฝึกซ้อมในการเป็นศิษย์ก็ยังมีมาก ซึ่งเมื่อใช้กับวัยรุ่นคนยุคใหม่ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายที่จะฝึกฝน เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เยาวชนไม่อยากจะสืบทอดการแสดงชุดการแสดงรำตริต นอกจากนี้ยังมีปัญหาในเรื่องของกระแสโลกาภิวัตน์และความเจริญทางด้านเทคโนโลยี ขาดการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและชุมชนท้องถิ่น ซึ่งต่อไปในอนาคต ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าหากปัญหาการขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชน ชุมชนท้องถิ่นย่อมต้องส่งผลต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูการแสดงรำตริตแบบดั้งเดิมแน่นอน ดังนั้นแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูควรมีนโยบายที่ตอบสนองต่อปัญหาโดยเป็นการร่วมมือกันทุกภาคส่วน ดังที่ผู้วิจัยจะกล่าวในหัวข้อถัดไป

8.4 แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูการแสดงรำตริต

1) แนวทางการสร้างทัศนคติและความเข้าใจเพื่อให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญ

จากการศึกษาและวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาและความสำคัญในการอนุรักษ์การแสดงรำตริตแบบดั้งเดิม ในด้านการสร้างทัศนคติและความเข้าใจเพื่อให้เห็นถึงคุณค่า และความสำคัญมีแนวทาง ดังนี้

1. จัดทำหลักสูตรเกี่ยวกับการแสดงรำตริตแบบดั้งเดิมให้กับโรงเรียนและสถาบันการศึกษาในจังหวัดศรีสะเกษ
2. จัดการสัมมนาเคลื่อนที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูการแสดงรำตริตแบบดั้งเดิมไปตามพื้นที่ต่างๆ รวมไปถึงการตีพิมพ์เอกสาร คู่มือความรู้เกี่ยวกับการแสดงรำตริตแบบดั้งเดิม เพื่อให้กลุ่มคนรุ่นใหม่เข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของการแสดงรำตริตแบบดั้งเดิม
3. มีการบรรจุศิลปะการแสดงรำตริตแบบดั้งเดิมเข้าไปในบทเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนจำเป็นต้องจัดการเรียนการสอนให้เยาวชนเข้าใจและสร้างแรงจูงใจในการสืบทอด

จากแนวทาง 3 ข้อที่ได้มีการนำเสนอนี้ เป็นแนวทางที่คนรุ่นหลังควรตระหนักในคุณค่า อนุรักษ์ สืบสานและร่วมกันเผยแพร่ให้แก่คนรุ่นต่อไป แต่ปัจจุบันกลับพบว่า เพลงประกอบการแสดงรำตริตนั้นได้รับความนิยมลดน้อยลงอีกทั้งเริ่มสูญหายไปจากวัฒนธรรมท้องถิ่น ขณะที่หมอลำก็มีจำนวนน้อยลง เนื่องจากวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมเปลี่ยนไป ธนิช เลิศชาญฤทธิ์ ได้กล่าวว่าการให้การศึกษาแก่สาธารณะเป็นส่วนสำคัญในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม โดยเฉพาะการพัฒนาอย่างยั่งยืน เนื่องจากการให้การศึกษาแก่สาธารณะสามารถเข้าถึงผู้คนส่วนมากในสังคมและมีพลังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านบวก (ธนิช เลิศชาญฤทธิ์, 2552: 11-12)

ภาพที่ 6 ก็นัซร อุปกรณ์หลักของการแสดงรำตริต
ที่มา: ธันยพงศ์ สารรัตน์, 2561

2) แนวทางการจัดตั้งขององค์กรหรือหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องและ การมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟู

การร่วมมือจากทุกภาคส่วนไม่ว่าของทางภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในท้องถิ่นล้วนมีความสำคัญ และเป็นแรงผลักดันให้เกิดผลสำเร็จในด้านการอนุรักษ์การแสดงรำตริต โดยการอนุรักษ์และการพัฒนายังคงมีน้อย ซึ่งในการที่จะอนุรักษ์ฟื้นฟู รวมถึงการสืบสานการแสดงรำตริตแบบดั้งเดิม ควรได้รับการสนับสนุนโดยการก่อตั้งศูนย์เรียนรู้ในชุมชน หรือในสถาบันการศึกษา เพื่อให้ครูเพลงและคณะเพลง มารวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อหาแนวทางอนุรักษ์และฟื้นฟู องค์กรหรือภาคเอกชน ก็ควรจะมีส่วนร่วมในการสนับสนุนในด้านเงินทุนและการประชาสัมพันธ์ โดยมีแนวทางดังนี้

1. จัดตั้งสมาคมรำตริตศรีสะเกษดั้งเดิมขึ้น โดยเฉพาะการที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ เช่น สำนักศิลปวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ หรือหน่วยงานองค์กรอื่นๆ ให้งบประมาณสนับสนุน เพื่อช่วยเหลือสมาชิกคณะรำตริตดั้งเดิมที่ประสบปัญหาในด้านต่างๆ อีกทั้งจะเป็นองค์กรที่จะประชาสัมพันธ์การแสดงรำตริตแบบดั้งเดิม และเพื่อเป็นศูนย์กลางในการติดต่อ หากมีผู้สนใจว่าจ้างการแสดงรำตริตแบบดั้งเดิม

2. จัดตั้งพิพิธภัณฑ์รำตริดแบบดั้งเดิม เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้แก่บุคคลทั่วไป นักท่องเที่ยว รวมทั้งคนในพื้นที่เพื่อให้ทราบถึงประวัติความเป็นมา เห็นถึงคุณค่าของภูมิปัญญาและมรดกทางวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ขึ้นมา เพื่อที่จะได้หาแนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูการแสดงรำตริดแบบดั้งเดิมให้ยั่งยืนสืบไป

3. ให้ผู้เชี่ยวชาญตั้งแต่ปราชญ์ท้องถิ่นมาร่วมแลกเปลี่ยนทัศนคติ และเสนอความคิดเห็นเพื่อจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการฟื้นฟูการแสดงรำตริด รวมถึงการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับองค์ความรู้ดังกล่าวในชุมชนและสถานศึกษา หรือมีการจัดประกวดแข่งขันการแสดงรำตริดเพื่อชิงถ้วยและเงินรางวัล

3) แนวทางด้านการใช้เทคโนโลยีในการประชาสัมพันธ์เผยแพร่

เทคโนโลยีการสื่อสารเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและเข้าถึงทุกกลุ่มได้ง่าย และรวดเร็วผู้ศึกษาจึงเชื่อว่าการจะประชาสัมพันธ์ รณรงค์ส่งเสริมและพัฒนาการแสดงรำตริดแบบดั้งเดิมผ่านทางเทคโนโลยีการสื่อสาร จะเป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูการแสดงรำตริด โดยมีแนวทางได้แก่ การจัดทำสื่อการเรียนการสอน ควบคู่ไปกับการจัดทำหลักสูตรที่เกี่ยวกับการแสดงรำตริดแบบดั้งเดิม เพื่อเพิ่มความสนใจในการเรียนการสอนที่มากขึ้น จัดทำรายการวิทยุชุมชน เพื่อเป็นกระบอกเสียงในการประชาสัมพันธ์แบบดั้งเดิม จัดทำเว็บไซต์และสื่อ Social Network ในการประชาสัมพันธ์ ทำ channel ใน Youtube เพื่อเป็นอีกหนึ่งช่องทางการติดตามรับชมเพลงรำตริดดั้งเดิม ซึ่งหากคณะรำตริดใดสนใจต้องการประชาสัมพันธ์ผลงานตนเองก็สามารถมาอัดเทปผลงานผ่านช่องทางนี้ได้ หรือการจัดทำ official ผ่านทาง Line หรือ Facebook เพื่อให้บุคคลทั่วไปเข้ามาพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น สอบถามข้อมูลต่างๆ เพราะนอกจากสะดวกแล้วยังเข้าถึงกลุ่มวัยรุ่นและเยาวชนคนรุ่นใหม่ง่ายขึ้นอีกด้วย

4) แนวทางการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อศึกษาการแสดงรำตริดแบบดั้งเดิม

กิจกรรม/แนวทางการจัดการ	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
จัดการเรียนการสอนการแสดงรำตริดที่ง่ายและเข้าถึงกลุ่มคนรุ่นใหม่ได้ง่าย ลดขั้นตอนหรือพิธีกรรมบางอย่างลง แต่ยังคงยึดหลักความเข้าใจที่ถูกต้องของการแสดงรำตริดแบบดั้งเดิม	ทำให้เยาวชนคนรุ่นใหม่เข้าใจและเรียนรู้ได้ง่ายมากขึ้น สร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้และสืบทอด

กิจกรรม/แนวทางการจัดการ	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
เชิญแขกพิเศษที่มีประสบการณ์ เช่น นักร้อง นักแต่งเพลง นักดนตรี เข้ามา เพื่อสอนหรือบรรยายพิเศษเพื่อให้ความรู้เพิ่มเติม หรือเป็นวิทยากรพิเศษตามที่ต้องการ	เป็นการประชาสัมพันธ์การแสดงรำตรัดไปในตัว เนื่องจากมีผู้มีชื่อเสียงระดับท้องถิ่นและจังหวัด เข้าร่วมกิจกรรม และในอนาคตยังสามารถเผยแพร่ชุดการแสดงรำตรัดออกสู่สากล หรือพื้นที่อื่นๆ มากขึ้น
รวบรวมเอกสารข้อมูลเกี่ยวกับการแสดงรำตรัด พร้อมจัดทำเอกสารการเรียนรู้ เกี่ยวกับการแสดงรำตรัดเพื่อเผยแพร่แก่ผู้สนใจหรือบุคคลทั่วไป	เพื่อเป็นฐานข้อมูลของการแสดงรำตรัด และเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาต่อยอดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูการแสดงรำตรัดแบบดั้งเดิม
จัดทำสื่อการเรียนการสอนผ่านทาง การเชื่อมต่อไร้สาย (Internet) เพื่อที่หากผู้สนใจที่มาศึกษาหรือเรียนรู้ที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนแล้วต้องการข้อมูลเพิ่มเติมก็สามารถศึกษาผ่านช่องทางนี้ได้	เพิ่มความสะดวกให้กับผู้สนใจ หรือเป็นประโยชน์แก่สมาชิกในศูนย์การเรียนรู้ หากไม่ได้เดินทางมายังศูนย์การเรียนรู้ด้วยตนเอง

9. บทสรุป

รำตรัด เรือมตรัด รำตรุษ หรือ ลิงตรัด เป็นการรำของชาวศรีสะเกษเชื้อสายเขมร นิยมเล่นในเทศกาลออกพรรษา งานกฐิน และในหน้าแล้งเดือนห้า โดยตระเวนเล่นไปตามหมู่บ้านต่างๆ เพื่อบอกบุญ ขอบริจาคทรัพย์สินมทบกองทุนผ้าป่า กองดอกไม้ กองกฐิน ประกอบด้วยเครื่องดนตรี คือ กลอง ปี่อ้อ ขลุ่ย ฆ้องใหญ่ กันซัร (อ่านว่า กัน - ซัด เป็นภาษาเขมร หมายถึง กระพรวนวัว) ซออี๋ อุปกรณ์ที่ประกอบการเล่นมีคันเบ็ด ผู้เล่นผู้ชายร้องเพลงคนหนึ่งมีลูกคู่ช่วยกันร้องประกอบ ฝ่ายหญิงหนึ่งคน นางรำ แล้วแต่จำนวนที่เห็นว่าเหมาะสมประมาณ 12 คน ผู้แสดงประกอบคล้ายๆ ตัวละคร มีพราหมณ์ขอทาน สวมหน้ากาก ตีกลอง ถือกระพรวนวัว ถือกะลา ถือกันเบ็ด มีการร่ายรำตามจังหวะเพลง มีนาฏลีลา อ่อนช้อย เนิบนาบ

การร้องและกระทุ้งกระพรวนจำนวนหลายลูกผูกติดกับไม้ที่เป็นรูปกากบาท มีกลอง ปี่หรือขลุ่ย นักร้องหญิงชายร้องสลับกัน ผู้ร้องจะเดินเป็นแถวจำนวน 15 -20 คน เดินไปตามบ้านของเพื่อนบ้าน เหมือนกับการเซ็งแซ่เงิน (เรียไร) ของชาวลาวใน

โอกาสที่มีงานบุญ นิยมเล่นกันที่บ้านสำโรงพลัน ตำบลสำโรงพลัน อำเภอไพรบึง บ้านนาตราว บ้านศาลา ตำบลโคกตาล บ้านจำปานวง ตำบลนาตราว อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ

การแต่งกายสวมชุดพื้นเมือง เช่น ผ้าโสร่ง ผ้าไหม สวมเสื้อหลากสี คณะของรำตรัดนี้เมื่อไปถึงหน้าบ้านผู้ใดก็จะเริ่มตีกลอง ผู้ร้องนำก็เริ่มร้อง เมื่อผู้ร้องนำร้องเสร็จ ผู้ร้องตามก็ร้องพร้อมกัน พร้อมกับจังหวะการรำไปทางซ้ายที ทางขวาที และกระทุ้งด้วยไม้ผุกระพรวนให้ได้ยินถึงเจ้าของบ้าน

แต่เดิมนั้น การรำตรัดเป็นการร้องบอกกล่าวให้รู้ว่บัดนี้ถึงวันปีใหม่แล้ว คือวันขึ้น 1 ค่ำเดือน 5 หรือวันสงกรานต์ ขอให้พวกเราหยุดการทำงาน ไม่ว่าจะเป็นการทำไร่ทำนา ตีมีด ทอผ้า หรืองานอื่นๆ ขอให้หยุดเพื่อมาร่วมฉลองปีใหม่ซึ่งตรงกับวันสงกรานต์ จึงขอขอบคุณมายังพี่น้องทุกคน เมื่อคณะรำตรัดไปถึงบ้านใครก็จะหาน้ำให้ดื่ม ให้สุราและถวายจตุปัจจัยเพื่อร่วมทำบุญ หลังจากนั้นคณะรำตรัดก็จะร้องเพลงอวยพรให้มีความสุขความเจริญ โดยนำรายได้มาทำบุญในโอกาสต่างๆ และจากการศึกษาพบว่าชุมชนบ้านสำโรงพลันยังคงอนุรักษ์การละเล่นรำตรัดในงานเทศกาลไว้ได้ เกิดจากความเข้มแข็งของชุมชน ชุมชนบ้านสำโรงพลันรำตรัดเป็นชุมชนชาวเขมรที่ยึดถือจารีตประเพณีท้องถิ่น ผู้นำชุมชนมีความรู้ความเข้าใจความสำคัญของประเพณีท้องถิ่นที่ถือว่าเป็นสื่อกลางในการสร้างความรักความสามัคคีในชุมชน จึงมีนโยบายในการบริหารหมู่บ้าน โดยอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นไว้ไม่ให้สูญหาย การรำตรัดเป็นสื่อเชื่อมระหว่างประชาชนและวัดซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ทำให้ชาวบ้านสำโรงพลันใช้การรำตรัดเป็นสื่อกลางระหว่างบ้านและวัด ทั้งนี้บ้านสำโรงพลันต่างมีครูเพลง และคนสืขอ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ในการละเล่นรำตรัด

อย่างไรก็ดี สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับการแสดงรำตรัดแบบดั้งเดิม คือ ข้อจำกัดของภาษาในการชม มุมมองที่เปลี่ยนไปในการรับชมการแสดง การสืบทอดและผู้รับการสืบทอด การแสดงรำตรัดแบบดั้งเดิมนั้นมีน้อยลงเนื่องด้วยกระแสโลกาภิวัตน์และความเจริญทางด้านเทคโนโลยี อีกทั้งยังขาดการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและชุมชนท้องถิ่น

การแสดงรำตรัดแบบดั้งเดิม เป็นศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นประจำจังหวัดศรีสะเกษ เป็นทั้งอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ทางภาษาและการแสดง ซึ่งผู้ศึกษาใช้หลักในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเข้ามาเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ และฟื้นฟูการแสดงรำตรัด ดังกล่าวแสดงถึงคุณค่าที่แสดงถึงนัยยะของอดีต เป็นภูมิปัญญาที่สอดคล้อง

กับเรื่องของระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน มีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมของชุมชนผ่านทางศิลปะการแสดงพื้นบ้าน มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น มีการสร้างสรรค์ปรับตัวให้เข้ากับเวลาที่เปลี่ยนไป และปรากฏคุณค่าเชิงอัตลักษณ์ ซึ่ง ธนิก เลิศชาญฤทธิ ได้กล่าวถึงคุณค่าเชิงอัตลักษณ์ คือ เป็นกลุ่มคุณค่าที่มีความสัมพันธ์และความผูกพันด้วยอารมณ์ความรู้สึกกับทรัพยากรวัฒนธรรม เช่น สิ่งของ สถานที่ ความผูกพันนั้นอาจรวมถึงตำนาน ความรู้สึก ศาสนา ประเพณี จิตวิญญาณ ซึ่งมีนัยทางการเมือง ความเป็นชาตินิยม และความสามัคคี ในหมู่คณะ ซึ่งในปัจจุบันการแสดงรำตรัดแบบดั้งเดิมมีไม่กี่คณะ เพราะกระแสโลกาภิวัตน์ ความเจริญที่ล้นหลามเข้ามาตลอด ทำให้ศิลปะการแสดงรำตรัดแบบดั้งเดิมต้องมีการอนุรักษ์และฟื้นฟู

แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูการแสดงรำตรัดแบบดั้งเดิม คือการสร้างทัศนคติและความเข้าใจ เพื่อให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญ การจัดตั้งองค์กร หรือหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องและการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อบำรุงรักษาและฟื้นฟูการใช้สื่อเทคโนโลยีในการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ รวมทั้งการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เพื่อศึกษาการแสดงรำตรัดแบบดั้งเดิมด้วย

10. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การศึกษาการอนุรักษ์และฟื้นฟูการแสดงรำตรัดแบบดั้งเดิมยังไม่แพร่หลาย ดังนั้นควรจะมีการตีพิมพ์เอกสารทางวิชาการเพื่อเผยแพร่ หรือเผยแพร่ในรูปแบบสื่อออนไลน์ เพื่อให้นักเรียน นักศึกษา บุคคลทั่วไปที่สนใจได้นำไปศึกษา เพื่อที่จะได้เกิดแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูการแสดงรำตรัดแบบดั้งเดิมต่อไปในอนาคต

2. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาของจังหวัดศรีสะเกษหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการบรรจุหลักสูตรการเรียนการสอนการแสดงรำตรัดแบบดั้งเดิมให้เป็นวิชาบังคับที่ต้องศึกษา โดยมีการเชิญครูเพลงหรือหมอลำที่มีความรู้ความชำนาญมาถ่ายทอดศิลปะการแสดงรำตรัดแบบดั้งเดิมเพื่อที่มรดกทางภูมิปัญญา ปัญญาและวัฒนธรรมที่มีค่านี้จะยังคงอยู่สืบไป

11. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากความเปลี่ยนแปลงรูปแบบการแสดงรำตรัด ทั้งในด้านเนื้อหา รูปแบบ กลอนเพลง รวมไปถึงผู้ชมผู้ฟัง

2.ควรมีการศึกษาวิจัยในด้านความคาดหวังของประชาชนชาวจังหวัดศรีสะเกษต่อการแสดงรำตรีต

3.ควรศึกษาวิจัยในเรื่องวิธีการดำเนินชีวิตของหมอลำเพลงรำตรีตในฐานะผู้นำการแสดงและคุณค่าของการแสดงอย่างแท้จริง

12.กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ และศูนย์ศรีสะเกษศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ที่อำนวยความสะดวกเรื่องการเก็บข้อมูล และขอขอบคุณสุจินดา รูปสิงห์ และธีรวัฒน์ กันยาสาย ที่ช่วยเก็บข้อมูลเพิ่มเติม

บรรณานุกรม

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2550). **ประวัติศาสตร์เบ็ดเตล็ด**. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

ธนิก เลิศชาญฤทธิ. (2554). **การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดศรีสะเกษ. (2544). กรุงเทพฯ : ครุสภา.

ศรีศักร วัลลิโภดม. (2529). **แอ่งอารยธรรมอีสาน**. กรุงเทพฯ: มติชน.

สุกัญญา สุขฉายา. (2543). **เพลงพื้นบ้านศึกษา**. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สภาวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ; และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ. (2561).

รำตรีต : มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ. ศรีสะเกษ : สภาวัฒนธรรมฯ.

สัมภาษณ์

ธูปทอง สุภาพ. หมอลำเพลงการแสดงรำตรีต. สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2561.

พวง ธรรมคุณ. หมอลำเพลงการแสดงรำตรีต. สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2561.

วิจิต สุภาพ , หมอลำเพลงการแสดงรำตรีต. สัมภาษณ์, 20 ธันวาคม 2561.

อุทัย สุภาพ , หมอลำเพลงการแสดงรำตรีต. สัมภาษณ์, 18 ธันวาคม 2561